

Åländsk identitet och attityder till invandring

Rapporten ”Strangers by degrees – Attitudes toward immigrants in the Åland islands” sammanfattar och bearbetar resultaten från en enkätundersökning som genomfördes bland 1.000 slumpvis utvalda personer på Åland 2008. Adresserna som beställdes från Magistraten på Åland täcker befolkningen på fasta Åland, i skärgården och i Mariehamn. Syftet med projektet har varit att undersöka ålänningars uppfattningar och attityder till migration och att jämföra resultatet med liknande studier i Finland och Sverige. Utgångspunkten för studien är för det första behovet av kunskap för att utveckla integrationsstrategier på Åland och för det andra insikten att det saknas forskning som analyserar migrationsfrågor i ett självstyre område med stark regional identitet och gör jämförelser med andra länder. Författaren Bogdan State menar att Åland har många fördelar och goda förutsättningar för att kunna bygga upp en välfungerande och inkluderande integrationsprocess.

Enkäten skickades ut i september 2008 och hade en svarsfrekvens på 34,4 %. Enkäten omfattade frågor beträffande åländsk identitet; allmänna frågor om invandringen till Åland; relationer mellan olika sociala grupper; synen på invandrare som en grupp; samt erfarenheter av personliga kontakter med invandrare. Enkäten var anonym men innehöll frågor om bl.a. inkomst, kön och utbildning för att kunna studera hur dessa faktorer samverkar med olika påståenden. Svaren kunde i allmänhet graderas i en skala mellan 1 (för ’det stämmer inte alls’) till 7 (stämmer helt).

Ett första resultat i enkätsvaren är att de tydligt visar på en stark regional identitet på Åland. Man är i första hand ålänning och 90% av svaren förhöll sig till denna identitet åtminstone i viss grad. Endast i mindre omfattning har svarspersonerna valt att identifiera sig som finländska, finlandssvenska eller finska (ca 25%) och ännu färre identifierar sig som svenskar (ca 20%). Intressant är att fler än en tredjedel av svarspersonerna identifierar sig helt som européer. Resultaten kan även tyda på en stark polarisering i uppfattningarna på den här punkten. En majoritet identifierar sig mycket starkt med Åland medan en mindre grupp identifierar sig med Åland i mycket liten utsträckning eller inte alls.

I likhet med andra jämförbara studier har enkäten velat kartlägga uppfattningar beträffande de faktorer som definierar ’åländsk identitet’. Goda kunskaper i det svenska språket är enligt enkätsvaren det viktigaste elementet för att betraktas som ålänning. Åland som födelseort är också en betydande markör för åländskhet, men språket är viktigast. Däremot är det inte lika viktigt att man ska ha svenska som modersmål.

När det gäller uppfattningar om invandras situation på Åland är svaren stundvis motsägelsefulla och icke entydiga. Man kan konstatera att ålänningarna inte vet eller inte är intresserade av att veta vem som fattar beslut i integrations- och migrationsfrågor. Den stora majoriteten anser att invandrare måste anpassa sig till det samhälle dit de kommer och många menar att det är viktigt att ställa krav på invandrare. Som ekonomiska risker med invandring nämns överutnyttjandet av välfärdssystemet, högre arbetslöshet och sämre utbildning. Relativt höga värden finner vi för påståendet att det finns konflikt mellan religion och nordiska värderingar, samt för påståendet att manliga invandare har negativa attityder gentemot kvinnor. Kanhända, menar författaren, kan detta förklaras med den ofta undermedvetna koppling som man i Norden tenderar att göra mellan invandring och muslimsk tro. Samtidigt anser många att inflyttningen till Åland är positiv för den åländska ekonomin och att ett mångkulturellt samhälle är något positivt i sig. De flesta ålänningar är beredda att erkänna lika rättigheter för de inflyttade. Författaren diskuterar spänningen mellan å ena sidan nordisk och

åländsk egalitarianism, dvs. jämlikhetsprinciper, och å andra sidan kraven på de inflyttade om absolut anpassning. Bogdan State menar att det är viktigt att man ser integrationen som en ömsesidig process, där de inflyttade är medvetna och accepterar sociala normer i det mottagande samhället samtidigt som det mottagande samhället visar anpassningsförmåga och intresse för invandrarnas syn och behov.

I likhet med en tidigare studie som Bogdan State genomförde bland invandrare till Åland under 2007 (se publikationer på www.peace.ax) visar även denna studie att det föreligger uppfattningar om etniska hierarkier bland de inflyttade. För det första uppfattas nordiska invandrare som en kategori helt för sig. Därefter kommer invandrare från de baltiska staterna, övriga Östeuropa, forna Sovjetunionen, Afrika och Mellanöstern. Fler svarspersoner tycks mena att personer från Afrika och Mellanöstern aldrig kan bli ålänningar. Samtidigt tyder svaren på att ålänningarna har relativt få direkta kontakter med invandrare som vänner eller bekanta. Intressant är att östeuropéer tycks vara mera isolerade än afrikaner. Flera möjliga förklaringar kan finnas till detta fenomen och några diskuteras i rapporten, men detta är något som bör undersökas vidare.

Svaren placerar Åland mellan Finland och Sverige. Ålänningarna är i allmänhet mera toleranta än man är i Finland (där de svensktalande är i liknande studier något mindre främlingsfientliga än de finsktalande) men mindre toleranta än i Sverige. Kön, bedömningar av den ekonomiska situationen samt uppfattningar om vad som är åländsk identitet är de faktorer som starkast tycks påverka attityder till invandring. Författaren drar slutsatsen att integrationen kräver ett aktivt förhållningssätt. Den största utmaningen är diskussionen om den åländska identiteten och huruvida den i framtiden kan omfatta dem som har flyttat till Åland. Risker finns, i synnerhet om invandringen uppfattas och beskrivs som ett nollsummespel mellan inflyttade och ålänningar. Å andra sidan är den i allmänhet toleranta och öppna synen gentemot invandrare på Åland, den starka offentliga sektorn och insikten om att befinna sig mellan olika kulturer viktiga fördelar som Åland har i mötet med alla dem som flyttar till självstyrelsen.